

Цікаваць і своеасабліваць сучаснай беларускай субкультура-
стылістычнай сітуацыі палягае ў тэндэнцыі, дзе праява сялянскасці,
такая як арнамент, выступае ў моднай і моцнай пазіцыі.

Дуды і цымбалы: кшталты трансфармацыі элементаў традыцыйнай музычнай культуры Беларусі

Т.А. Кашкурэвіч
todkas@gmail.com
(Мінск, Беларусь)

Найбольш старажытнымі «харызматычнымі» народнымі інструментамі беларусаў справядліва лічацца дуда і гуслі, інструменты, маючыя бясспрэчную міфалагічную прапіску. Дуда – інструмент, звязаны з язычніцкім абрадам ахвярапрынашэння казы (сімвалічнай жывёлы бога Вялеса) на Каляды, тыпалагічна як духавы, язычковы інструмент ён звязаны з культам Дыёніса ў Грэцыі. Гуслі – струнны інструмент, ён тыпалагічна звязаны з грэчаскімі струннымі інструментамі – арфай, кімваламі (інструментамі Апалона). Першы звязаны з выкліканнем эмоцыі рытуальнага ўтрапення, другі – з эмоцыяй упарадкаванасці, гарманізацыі свету. Нечаканую паралель грэцка-беларускую знаходзім у беларускай вясельнай песні: «Як дуда раўла, усіх з розуму звяла, а як гуселькі зайгралі, усіх на розум настаўлялі».

І першы інструмент, дуда, і другі, гуслі, маюць у тэхналогіі вырабу аналогіі з касмалагічнымі схемамі, з міфалагічнымі ўяўленнямі, звязанымі з рытуальнымі дзеяннямі. У Беларускім фальклоры захаваліся калядныя песні, дзе дуда рабілася з прынесенай на Каляды ў ахвяру казы: «Не бойся, козанька, стральцоў, бойся старога дзеда, Ён цябе забіе, скуру злупе, дуду пашые». Тэатралізаванае забіццё і ўваскрэсенне казы, вядомае ў пазнейшыя часы як элемент абрадаў абходу двароў з віншаваннямі, можа быць верагодным рэліктам яшчэ дахрысціянскай традыцыі. Уяўленні, звязаныя з дудой, нагэтулькі міфалагізаваныя, што гэты інструмент можна смела назваць сакральным ва ўяўленнях беларусаў. Гуслі як сімвалічны і знакавы інструмент зноў такі раскрываецца ў тэхналогіі вырабу. Гэта – човен, ночвы,

выдзеўбаныя з дрэва; граючыя струны, зробленыя з унутранасці жывёлы, з кішак. Відавочная сімваліка вывернутасці, прамежкавасці, медыяцыі ў статусе рытуальнага функцыянавання згаданых інструментаў.

Дуда на Беларусі традыцыйна мела надзвычайны сацыякультурны статус. У часы Рамантызму гэты інструмент набываў агульна нацыянальнае сімвалічнае значэнне. Пісьменнікі бралі сабе псеўданімы – «Дудар», называлі свае кніжкі – «Дудка беларуская», з ёй звязваліся патрыятычныя ідэі і г.д. У 19-м стагоддзі дуда на Беларусі мела падобны статус, як «bagpipe» у Шатландыі.

Паводле злога лёсу дуда спачатку адступіла пад націскам эмоцыі рускага гармоніка, потым была адсунутая на маргінэз цымбаламі, якія былі закультываваныя савецкімі ўладамі як «харызматычны» народны беларускі інструмент. Дзесяцігоддзямі на дудзе гралі музыканты ў глыбокай правінцыі, пакуль не памёр апошні музыкант, не пакінуўшы пасля сябе нашчадкаў... Дзесяцігоддзямі беларуская культурная свядомасць жыла ў бяспамятнасці пра сваю душу – дуду.

У гэты час квітнелі цымбалы. Гэткі, умоўна кажучы, займеннік гусяў, якія зніклі значна раней. Былі створаныя фабрыкі па вырабу цымбалаў, строй якіх быў мадыфікаваны пад гранне ў аркестры народных інструментаў. Цымбалы сталі маркерам савецкай беларускай народнай эмоцыі.

Пачынаючы ад 1980-х майстры-энтузіясты пачалі аднаўляць дударскую традыцыю. Ствараць інструменты, шукаць і аднаўляць дударскі рэпертуар. У 2000-х на Беларусі налічваецца ўжо дзясяткі дудароў, шэраг майстроў. Існуе дударскі клуб, фэст дударскай музыкі, выдаецца шматлікія музычныя альбомы, выдаецца шыкоўны дударскі часопіс. Ва ўсходняй Еўропе Беларусь займае лідзіруючае месца па адраджэнні і культывацыі дударскай традыцыі.

Феномен адраджэння дуды ў нашай краіне характэрны сацыякультурнай спецыфікай. Дуда стала знакавым, сімвалічным, «модным» інструментам. Праз дуду сотні прадстаўнікоў маладзёвых субкультур пачалі ўспрымаць беларускую этнічную культуру са знакам плюс. У дударскім клубе танчаць беларускія

народныя танцы ўжо і хіпі, і панкі, і скінхеды, і цінэджары і іншая розная модная «прагрэсіўная» і не вельмі моладзь.

Дуда сталася паўнаватасным інструментам у фальклорных, постфальклорных, медыявальных, хэві-метал рок, панк-рок, джазавых праектах. Праз яе беларускі фальклор уваходзіць у сучасныя формы музычнай культуры, становіцца элементам актуальнай культуры.

Навідавоку процістаянне сутнасцяў двух інструментаў і двух сацыякультурных мадэляў.

Хаця патэнцыял і цымбалаў, і гусяў нельга спісваць з рахунку. Традыцыя даўняя і аўтарытэтная для Беларусі. Яна можа і павінна адрэзанаваць у моцнай і сучаснай пазіцыі.

Белорусская дуда: традиция и неотрадиция

А.В. Лось
bredzis@gmail.com
(Минск, Беларусь)

Говоря о традициях, связанных с этномузыкальной культурой белорусов, нельзя обойти вниманием темы истории, политики, миграции народов, миграции сакрально-мифологических идеологий народов, населявших среднюю и восточную часть Европы.

Максимально ограничив тему этномузыкальной культуры белорусов, говоря о традиционной дударской музыке и о самом инструменте, коснёмся геокультурной территории, где дуда (волынка) была одним из самых сакральных и значимых инструментов. Истоки зарождения традиций, связанных с сакральным использованием дуды, начинаются в эллинском мире дохристианских времён. Обрядовые праздники Древней Греции и языческие культы Римской империи повлияли на формирование мифологических взглядов и некоторых традиционных обрядов народов и племён, проживающих на территории сегодняшней Беларуси, Литвы, части России, Украины.

Дуда (волынка) – инструмент, известный многим народам Европы, Азии, арабского мира (в доисламский период – территория Персии, Азербайджана). Миграция инструмента по линии «восток–